

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота магістра

**з теми : «ОСОБЛИВОСТІ РАННЬОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ
ДІТЯМ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ»**

Виконала: магістрантка спеціальності
016 Спеціальна освіта
Семко Яна Сергіївна
Керівник: Миронова С.П.,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський, 2020 року

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РАННЬОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
1.1. Поняття ранньої корекції у загальній і корекційній педагогіці та психології.....	6
1.2. Форми організації ранньої корекційної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку.....	17
1.3. Характеристика сімей, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку.....	26
1.4. Сучасний стан ранньої корекційної допомоги в Україні.....	36
РОЗДІЛ ІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ РАННЬОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЇХ СІМ'ЯМ	39
2.1. Методика і результати дослідження сімей, які виховують дітей раннього віку.....	39
2.2. Зміст і форми ранньої корекційно-педагогічної роботи з сім'єю....	42
2.3. Індивідуальна програма корекційного виховання дитини раннього віку з психофізичними порушеннями.....	51
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТОК	69

ВСТУП

Ранній період розвитку дитини від народження до трьох років виділяється в онтогенезі людини як найбільш значимий етап процесу становлення основних нервово-психічних функцій [28].

Як зазначає Д.Н.Ісаєв „в цей період проходить так зване первинне навчання, тобто формуються „нейронні ансамблі”, які у подальшому слугують фундаментом для найбільш складніших форм навчання” [18].

Раннє дитинство є найбільш значущим етапом і з погляду психолого-педагогічного впливу. У зв'язку з цим, винятково важливого значення набуває рання диференційована діагностико-корекційна робота [25]. У випадку пошкодженого чи дефіцитарного розвитку дитини рання діагностика дає можливість максимально раннього початку корекційно-педагогічної роботи, що є основою успішного формування компенсаторних механізмів, корекції первинно порушених психічних і моторних функцій, профілактики вторинних відхилень у розвитку. Причиною цього є надзвичайна пластичність мозку в ранньому віці, його величезна сприйнятливості до зовнішніх впливів. Сприятлива сукупність компенсаторних можливостей організму в ранньому віці з компетентно підібраними програмами медичної корекції і корекційно-педагогічної роботи, можуть в значній мірі, а інколи і повністю, нейтралізувати вплив первинного дефекту на хід психофізичного розвитку дитини, і є потужними факторами профілактики дитячої інвалідності [27].

Діючі моделі раннього втручання існують в наш час в багатьох країнах (США, Данія, Англія, Росія та ін.), але в силу конкретних історичних, соціальних і організаційно-методичних умов ні в одній країні світу в тому числі і Україні, не створено єдиної державної системи своєчасного виявлення і корекції порушень розвитку у дітей [5; 18; 28].

Проблеми організації ранньої корекційної допомоги дітям, що мають відхилення у психофізичному розвитку, досліджують Л.І.Аксьонова,

Т.А.Басілова, Е.А.Віннікова, А.А.Катаєва, Є.В.Кожевнікова, Е.А.Мастюкова, Ю.А.Разенкова, С.Н.Феклістова та ін. [2; 19; 47; 48; 53; 58]. Водночас в Україні вкрай мало наукових пошуків, присвячених саме цій віковій категорії. Можна назвати лише окремі дослідження І.М.Гудим, Л.А.Маруніч, М.П.Матвєєвої, С.П.Миронової, В.М.Ремажевської, А.Ю.Сороківського та ін.[28; 48].

З огляду на надзвичайну актуальність та недостатню дослідженість цієї проблеми нами й було обрано тему дипломної роботи.

Мета дослідження: Здійснити теоретичний аналіз і розробити змістове забезпечення організації ранньої корекційної роботи з дитиною, що має порушення психофізичного розвитку, в умовах сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати загальну та спеціальну психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження.
2. Проаналізувати становлення системи ранньої допомоги в Україні.
3. Охарактеризувати різні форми організації ранньої корекційної допомоги дітям з порушенням розвитку.
4. Описати типи сімей, що виховують дитину з порушенням розвитку.
5. Експериментально дослідити сім'ї, що виховують дітей раннього віку.
6. Розробити програму виховання і корекційно-розвиваючого навчання дитини раннього віку з порушеннями розвитку і програму ранньої допомоги сім'ї цієї дитини.

Об'єкт дослідження: система ранньої комплексної допомоги дітям з порушеннями розвитку.

Предмет дослідження: зміст і форми організації ранньої корекційної допомоги сім'ям, які виховують дітей з порушенням розвитку.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел; опитування сімей; спостереження; бесіда; прогнозування змісту і методів корекційно-виховного впливу; методи математичної обробки результатів.

Місце проведення дослідження. Дослідження проводилось у м. Одеса; у ньому брало участь 10 сімей.

Теоретичне значення роботи полягає у здійсненні теоретичного узагальнення досвіду організації ранньої комплексної допомоги сім'ям, які виховують дітей з порушенням розвитку.

Практичне значення роботи полягає у розробці програм виховання і корекційно-розвиваючого навчання дитини раннього віку з порушенням розвитку і програм ранньої допомоги сім'ї цієї дитини. Матеріали дипломної роботи можуть використовуватись педагогами-дефектологами спеціальних закладів у роботі з сім'ями; студентами при вивченні спеціальної дошкільної педагогіки.

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел (68 найменувань), додатку; робота містить одну діаграму.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дипломної роботи магістра апробовані на звітних наукових конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2019, 2020 рр.; за результатами роботи опублікована стаття.

Дипломна робота виконана на замовлення Одеської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату №7 I-II ступенів.

ВИСНОВКИ

Значення ранньої психолого-педагогічної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку важко переоцінити. Ранній період розвитку дитини (від народження - до трьох років) виділяється в онтогенезі людини як найбільш значущий етап у становленні основних нервово-психічних функцій.

Чим раніше створюються спеціальні умови для розвитку і виховання дитини з психофізичними порушеннями, тим менше виникає вторинних ускладнень і значно легше здійснюється процес її соціалізації. Якщо психолого-педагогічний супровід враховує рівень розвитку дитини, наявні у неї труднощі й проблеми, то дитина швидко адаптується до умов життя, в неї значно активніше відбуваються процеси компенсації пошкоджених функцій. Причиною цього є надзвичайна пластичність мозку в ранньому віці, його особлива сприйнятливість до зовнішніх впливів. Поєднання компенсаторних можливостей організму в ранньому віці з правильно організованим психолого-педагогічним супроводом може значною мірою, а інколи й повністю, нейтралізувати вплив первинного порушення на хід психофізичного розвитку дитини, і є потужним фактором профілактики соціальної дезадаптації.

Проблема ранньої психолого-педагогічної допомоги досліджується багатьма вченими у різних країнах світу. Серед них, зокрема: Т.А.Басілова, Д.Брікер, Е.А.Віннікова, М.П.Матвєєва, Ю.А.Разенкова, В.М.Ремажевська, Є.А.Стребелева, Е.Н.Топоркова, С.Н.Феклистова, Л.М.Шипіцина та ін. У багатьох державах (Бельгія, Білорусь, Голландія, Данія, Німеччина, Росія, США та ін.) завдання ранньої комплексної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку висувається як першочергове щодо цієї категорії осіб. Проте в Україні на часі не створено єдиної державної системи своєчасного виявлення і ранньої корекції порушень розвитку у дітей. Хоча існують як окремі дослідження цієї проблеми, так і ряд нормативних

документів, спрямованих на її вирішення. Зокрема, після прийняття у 2000р. Кабінетом Міністрів України Постанови «Про схвалення концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів» рання педагогічна допомога була дещо активізована, проте системно вона не організовується.

На сучасному етапі розвитку суспільства від всіх новацій чекають економічного ефекту. На жаль, програма ранньої комплексної допомоги, як і усе, що пов'язано з інтересами дитини з проблемами, не відповідає цій вимозі. Під час її впровадження кількість дітей з відхиленнями у розвитку буде збільшуватися за рахунок „невиявленого резерву”. Сама реалізація системи раннього виявлення і корекції порушень у розвитку в повному об'ємі буде достатньо дорогою (включаючи сучасні технічні засоби діагностики і корекції). Разом з тим, в частини дітей будуть виявлені і усунені ті чи інші відхилення, вони будуть підготовленими до виховання і навчання в масових загальноосвітніх установах. Але і в цьому випадку діти з достатньо вираженими відхиленнями у розвитку (наприклад, с середнім і важким порушенням слуху, зору, опорно-рухового апарату, інтелекту) будуть потребувати постійного психолого-педагогічного супроводу і систематичної корекційної допомоги.

Ранній медико-психолого-педагогічний вплив дозволить зменшити, а в окремих випадках і попередити наслідки того чи іншого відхилення у розвитку, допоможе виховати людину, що може активно приймати участь у житті суспільства. Головний економічний ефект – не в зменшенні кількості різних спеціальних закладів, а в зниженні наслідків збільшення численності осіб з інвалідністю.

Система ранньої корекційної допомоги покликана здійснювати психолого-педагогічну підтримку дітям з відхиленнями у розвитку, їх батькам і спеціалістам. Її функціонування в масштабах всієї країни забезпечить кожній сім'ї можливість своєчасної, а саме ранньої медико-психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини, визначить її спеціальні

психологічні та освітні потреби, створить умови для ефективного подолання чи корекції відхилень у розвитку дитини з перших днів життя.

Результати нашого дослідження підтверджують необхідність створення програм ранньої комплексної допомоги, і врахування у цих програмах не тільки діагнозу дитини, а й типу сім'ї.

Дипломна робота магістра не претендує на повноту охоплення проблеми, перспективними напрямками наукового пошуку є розробка та апробація комплексного системного забезпечення ранньої допомоги родинам, що виховують дітей з психофізичними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова Л.И., Лисеев А.А., Тюрина Н.Ш., Шкадаревич Е.В. (2000). Програма ранней комплексной диагностики уровня развития ребенка от рождения до 3-х лет. Дефектология. № 3. С. 3 - 27.
2. Архипова Е.Ф. (2012). Ранняя диагностика и коррекция проблем развития. Первый год жизни. Москва: Мозаика-Синтез. 160 с.
3. Вавіна Л.С., Ремажевська В.М. (2008). Розвиваємо у дитини вміння бачити: від народження до 6 років: поради батькам. К.: Літера ЛТД. 128 с.
4. Выготский Л.С. (1983). Собрание сочинений: в 6-ти томах. Основы дефектологии / Под ред. Т.А. Власовой. Москва: Педагогика. Т.5. 368 с.
5. Выготский Л.С. (1983). Собрание сочинений: в 6-ти томах. Проблемы развития психики / Под ред. А.М. Матюшкина. Москва: Педагогика. Т.3. 368 с.
6. Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженими можливостями (2007). Навчально-методичний посібник. Київ: ГЕРБ. 288 с.
7. Гаврилов О.В. (2009). Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 308 с.
8. Гонеев А.Д., Н.И.Лифинцева, Н.В. Ялпаева (1999). . Основы коррекционной педагогики: Уч. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. Москва, Академия. 280 с.
9. Глоба О., Пригородова І. (2015). Особливості організації корекційної роботи в умовах дошкільного навчального закладу. Особлива дитина: навчання і виховання. № 3 (75). С. 65-72.
10. Давыдова С.И. (1973). Выполнение умственно отсталыми детьми дошкольного возраста заданий по подражанию, образцу и словесной инструкции. Дефектология. № 2. С. 32-54.
11. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В.В. (1999). Психология и психотерапия семьи. Санкт-Петербург: Питер. 388 с.

12. Еременко И.Г. (1985). Олигофренопедагогика. Київ: Вища школа. 328 с.
13. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
14. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
15. Закон України «Про надання спеціальної ранньої допомоги дітям-інвалідам» (2003). Урядовий кур'єр. № 11. С. 26-41.
16. Иванова Н.Н. (2000). Проблемы социальной адаптации детей с интеллектуальными нарушениями в раннем возрасте. Дефектология. № 2. С. 27-32.
17. Исаев Д.Н. (2003). Умственная отсталость у детей и подростков. Санкт-Петербург: Речь. 391 с.
18. Катаева А.А., Стребелева Е.А. (1998). Дошкольная олигофренопедагогика: Учебник для студентов педагогических вузов. Москва: ВЛАДОС. 267 с.
19. Кащенко В.П. (2000). Педагогическая коррекция: Пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва: Академия. 360 с.
20. Кожевникова Е.В., Чистович Л.А. (1996). Абилитация младенцев – первая в России програма раннего вмешательства. Санкт-Петербург: Питер. 190 с.
21. Коррекционная помощь детям раннего возраста с органическим поражением центральной нервной системы в группах кратковременного пребывания: Методическое пособие (2004). Под ред. Е.А.Стребелевой. Москва: Экзамен. 128 с.
22. Липа В.А. (2002). Основы коррекционной педагогики: Учебное пособие. Донецк: Лебідь. 327 с.
23. Липа В.А. (2000). Психологические основы педагогической коррекции. Донецк: Лебідь. 319 с.
- 24.

25. Миронова С.П. (2014). Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 260 с.
26. Миронова С.П. (2015). Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 312 с.
27. Миронова С.П. (2010). Особливості інклюзивної дошкільної освіти. Вихователь-методист дошкільного закладу. № 11. С. 8 – 15.
28. Миронова С.П. (2010). Психологічна допомога дитині раннього віку з особливостями психофізичного розвитку. Вихователь-методист дошкільного закладу. № 10. С. 6 - 12.
29. Мишина Т.М.(1983). Исследование семьи в клинике и коррекция семейных отношений. Методы психологической диагностики и коррекция в клинике. Ленинград. 198 с.
30. Мишина Г.А. (2001). Формы организации коррекционно-педагогической работы специалиста-дефектолога с семьей, воспитывающей ребенка раннего возраста с нарушениями психофизического развития. Дефектология. №1. С.60-64.
31. Мухамедрахимов Р.Ж. (1999). Мать и младенец: Психологическое взаимодействие. Санкт-Петербург: Речь. 342 с.
32. Національна платформа недержавних організацій щодо виконання зобов'язань держави перед громадянами з інвалідністю за Конвенцією ООН про права інвалідів (2010). Київ: ВГО «Коаліція». 85 с.
33. Овчарова Р.В. (1996). Справочная книга школьного психолога. Москва: Просвещение. 352 с.
34. Основные направления работы с родителями детей раннего возраста с тяжелыми нарушениями зрения (2003). Дефектология. №4. С. 40-43.
35. Павелків Р.В. (2015). Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 469 с.

36. Пейпер А. (2002). Развитие мозга ребенка. Москва: ВЛАДОС. 231с.
37. Петрова В.Г., Белякова И.В. (2002). Психология умственно отсталого школьника. Москва: Академия. 160 с.
38. Подласый И.П. (2002). Курс лекций по коррекционной педагогике: Учеб. пособие. Москва: ВЛАДОС. 352 с.
39. Подласый И.П. (1999). Педагогика. Учебник для студентов пед. вузов: В 2 кн . Москва: ВЛАДОС. 576 с.
40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1545-2000-%D0%BF>
41. Приходько О.Г. (2006). Ранняя помощь детям с двигательной патологией в первые годы жизни : метод. пособие. Санкт-Петербург: КАРО. 112 с.
42. Психологічне консультування / Укладач В. М. Федорчук (1996). – Кам'янець-Подільський. 32 с.
43. Психологическая помощь при ранних нарушениях эмоционального развития (2001). Сост. Е.Р. Баенская, М.М. Либлинг. Москва: Полиграф сервис. 156 с.
44. Психологические проблемы коррекционной работы во вспомогательной школе (1979). / Под ред. Ж.И. Шиф, В.Г. Петровой, Т.Н. Головиной. Москва: Педагогика. 176 с.
45. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / за ред. З.Г.Кісарчук (1998). Київ: Вид-во Ін-ту соціології НАН України. 320 с.
46. Психологія виховного впливу сім'ї на дитину (1982). Київ: Вища школа. 174 с.
47. Психология семьи и больной ребенок (2007). Учебное пособие: Хрестоматия. Санкт-Петербург: Речь. 400 с.
48. Психолого-педагогічні основи ранньої діагностики та корекції вад психофізичного розвитку (2011). Е.К.Коса, Л.А.Маруніч, М.П.Матвєєва,

В.М.Ремажевська, А.Ю.Сороківський / за заг. редакцією В.М.Ремажевської.
Львів: «Апріорі». 91 с.

49. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами (2010). Навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупасової А.А. Київ: ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ». 134 с.

50. Разенкова Ю.А. (1998). Содержание индивидуальных программ развития детей младенческого возраста с ограниченными возможностями. Дефектология. № 3. С. 57-63.

51. Рання комплексна діагностика і реабілітація дітей з сенсорними порушеннями: реалії та перспективи // Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю. Статті та лекції (2010). Львів. Український бестселер. 360 с.

52. Сак Т.В. (2008). Особлива дитина: від народження до 6 років. Київ: Літера ЛТД. 144 с.

53. Селигман М. (2009). Обычные семьи, особые дети [пер. с англ.]. Москва: Теревинф. 368 с.

54. Семенович А.В. (2002). Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений. М.: Академия. 232 с.

55. Семаго Н.Я., Семаго М.М. (2000). Проблемные дети. Москва: АРКТИ. 310 с.

56. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. (2008). Психологія розумово відсталої дитини: підручник. Київ: Знання. 359 с.

57. Соколова Г.Б. (2015). Сучасні підходи до ранньої комплексної допомоги дітям з відхиленнями у розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006. Вип. 5. С. 283-292.

58. Специальная дошкольная педагогика: Учебное пособие (2001). Под ред. Е.А.Стребелевой. Москва: Академия. 312 с.

59. Спиваковская А.С. (2000). Психотерапия: игра, детство, семья. Москва: ООО Апрель-Пресс, ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс. 356 с.
60. Стадненко Н.М., Матвеева М.П., Обухівська А.Г. (2002). Нариси з олігофренопсихології. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ. 200 с.
61. Стельмахович М.Г. (1978). Українська родинна педагогіка. Київ: Радянська школа. 256 с.
62. Стребелева Е.А., Венгер А.Л., Екжанова Е.А. (2001). Специальная дошкольная педагогика: Учебное пособие. Москва: Академия. 232 с.
63. Стребелева Е.А. (2001). Ранняя коррекционно-педагогическая помощь детям с ограниченными возможностями здоровья. Дефектология. №4. С. 39-42.
64. Субботский Е.В. (1991). Ребенок открывает мир. Москва: ВЛАДОС. 207 с.
65. Тарасун В. (2012). Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями в розвитку: напрями реалізації. Монографія. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. 412 с.
66. Фіцула М.М. (2002). Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Академія. 457 с.
67. Шипицына Л.М. (2005). «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. Санкт-Петербург: Речь. 477 с.
68. Шульженко Д.І. (2004). Дизонтогенетичні аспекти ранньої корекційно-педагогічної роботи в соціально-реабілітаційних центрах. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/453>